

Menighetsutvikling og spiritualitet

Om utvikling av menighetsspiritualitet i lys av Urban Holmes' spiritualitetstypologi og Miroslav Volfs ekklesiologi¹

Lars Råmunddal

Innledning

De siste tiår har en i den vestlige verden sett at det har oppstått en stor interesse for personlig eller individuell spiritualitet. Om denne utviklingen sier den norske teologen Tore Laugerud: «Lenge har samfunnsvitenskapen forstått sekulariseringen som en uavvendelig prosess. I løpet av det siste ti-året har sekularingstesen overraskende brutt sammen. Forskerne har måttet konstatere at religiøsitet og åndelighet kommer tilbake på forskjellige måter og i ulike former.» (Laugerud 2008:243). Spiritualiteten har i vår kultur fått en individuell og på mange måter privatisert form. McGrath taler også om at spiritualitet har fått «a positive therapeutic effect» på enkeltpersoner i forhold til det han også kaller «human fulfillment and well-being», (McGrath1999:1). Denne individuelle og personlig-terapeutiske spirituelle interessen har i stor grad også slått ut i forhold til hva det skrives om og hva det forskes på når det gjelder spiritualitet de siste tiårene. Fokuset har altså vært relativt ensidig individualistisk. Få har stilt spørsmålet om spiritualitet kan utvikles på menighetsnivå – slik jeg gjør her.

Fokus her er altså *menighetsspiritualitet* (jf. engelsk: *congregational spirituality*) og problemstillingen er *hvordan moden spiritualitet kan utvikles på menighetsplan* – og ikke bare på det personlige planet. D.A. Carson hevder at spiritualiteten har ulike dimensjoner – som eksempelvis en moralsk og etisk dimensjon, en kerymatisk dimensjon og en eskatologisk dimensjon (jf. Carson 1994:393f). Etter min oppfatning må det også i høyeste grad være legitimt å spørre om ikke også spiritualiteten kan ha *en ekklesiologisk dimensjon*, slik at en kanskje kan bruke uttrykket – en ekklesiologisk eller ekklesial spiritualitet. Jeg mener det – og jeg vil argumentere for – at det når det kommer til det spørsmålet som står i sentrum i denne framstillingen – om hvordan *moden* menighetsspiritualitet kan og bør utvikles – vil det være av avgjørende betydning ikke bare at spiritualitetens bredde utvikles slik at det skapes forståelse og rom for ulike spiritualitetsty-

¹ Denne teksten er første gang publisert i: Schuff, H.T, Salvesen, R. og Hagelia, H. (2013). *Forankring og fornyelse. Ansgarskolen 1913-2013*. Kristiansand: Portal Forlag. Artikkelen utgjør også kapittel 12 i *Bygge kirke. Bidrag til en teologi for menighetsutvikling*, 2019. <https://ramunddal.com/>.

per, men også at menighetsspiritualiteten knyttes til en teologi eller ekklesiologi som er tydelig både på den innholdsmessige identiteten, og på hvilken hensikt den skal tjene i en menighetssammenheng. Modenhetsbegrepet kommer jeg for øvrig til å innholdsbestemme ut fra en kort gjennomgang av det jeg kaller den ekklesiologiske spiritualitetsvisjon som Paulus presenterer i Efeserbrevet 4,11–16.

For å svare på problemstillingen kommer jeg altså til å argumentere for at dersom en moden menighetsspiritualitet skal kunne utvikles, vil det være nødvendig – ikke bare å arbeide med menighetens breddedimensjon ut fra en eller annen spiritualitetstypologi, men at også det som gir spiritualiteten innhold og hensikt, må settes i fokus. I denne sammenhengen taler jeg her om menighetens dybdedimensjon og dens hensiktsdimensjon. Dette vil også prege måten teksten bygges opp på. Etter først å ha redegjort for ulike modeller en kan tenke seg menighetsspiritualitet tilrettelagt på, og etter å ha gitt en beskrivelse av den bibelske visjonen for utvikling av menighetsspiritualitet ut fra Efeserbrevet 4,11–16, vil jeg gi en beskrivelse av menighetsspiritualitetens innhold og dimensjoner ved hjelp av Holmes' spiritualitetstypologi (jf. Holmes 1980/2002) som er blitt videreutviklet av Ware (1995) og Hahn (2001) – og endelig Volfs ekklesiologi (jf. Volf 1998 og 2002). I gjengivelsen av Volfs ekklesiologi vil det her være viktig å spørre om hvilke konsekvenser hans menighetstenkning får for det spirituelle liv i menigheten. Avslutningsvis vil jeg drøfte det praktisk-teologiske spørsmålet om hvordan moden menighetsspiritualitet kan utvikles – i sin breddedimensjon (jf. Holmes' spiritualitetstypologi) og i sin dybde- og hensiktsdimensjon (jf. Volfs ekklesiologi).

Generelt om menighetsutvikling og spiritualitet

Menighetsutvikling og spiritualitet – hva er sammenhengen?

Definisjoner som gis på spiritualitet tar også som regel utgangspunkt i den personlige spiritualiteten: McGrath framhever at spiritualitet generelt sett handler om menneskers leting etter et meningsfullt og autentisk religiøst liv. Det innebærer at karakteristiske religiøse ideer eller dogmer føyes sammen med ervervet livserfaring på bakgrunn av – og innenfor rammene av – den samme religion (McGrath 1999:1). Kristen spiritualitet kan defineres ved å sette *kristen tro* i religionens plass og vil da handle om den måten som kristne individer og grupper fordyper sin gudserfaring på.² I sin avhandling om norske presters spirituelle praksiser definerer Tone Stangeland Kaufman spiritualitet som «[...] måten en person erfarer sin relasjon til Gud og ivaretar og uttrykker sin tro på med særlig vekt på kristne praksiser.» (Sitert etter norsk sammenfatning av doktoravhandlingen (jf. Kaufman 2012). I denne definisjonen står begrepene: erfare, ivareta og

² For en bredere innføring i spiritualitetsbegrepet, se Bjørn Øyvind Fjeld: Hva er kristen spiritualitet? I: Schuff, H.M.T., Salvesen, R. og Hagelia, H. (red.), (2013). *Forankring og fornyelse. Festskrift for Ansgarskolen 1913-2013*, s. 169-187. Kristiansand: Portal forlag.

uttrykke sentralt. Min egen forståelse av spiritualitet bygger på disse tre leddende i Kaufmans definisjon – idet jeg sier at kristen spiritualitet handler om *måten kristne erfarer, ivaretar og lever ut troen på den treenige Gud på*. Og tilsvarende mener jeg at man kan forstå menighetsspiritualitet som: *måten en menighet som fellesskap av enkeltkristne erfarer, ivaretar og lever ut troen på den treenige Gud på*.

Når jeg her taler om ekklesiologisk spiritualitet – eller en spiritualitet med et menighetsfokus (til forskjell fra bare en med individuelt fokus), vil det altså være spørsmålet om hvordan vi som fellesskap opplever, ivaretar og lever ut vår tro som kommer i fokus. Ulike typer fellesskaps erfaringer (i gudstjenester, smågrupper og så videre) danner grunnlaget for det man kan kalle menighetens korporale spiritualitet ifølge Hahn (2001:47). Gjennom ulike typer fellesskapspraksiser blir troen og kristenlivet også modnet og utviklet – ikke bare til den enkelte troendes beste, men også for fellesskapets utvikling og vekst. Det er åpenbart en stor grad av nærhet mellom begrepene menighetspiritualitet (slik jeg bruker begrepet her) og menighetskultur. Om man forstår menighetskultur som de oppfatninger, normer og verdier som deles av flere i den aktuelle menigheten, (jf. Schein 1985:1-19), vil dette være viktige elementer også i en menighetsspiritualitet – i hvert fall om en legger til ulike typer fellesskapspraksiser som nettopp spiller slike felles oppfatninger, normer og verdier. Og beskriver man menigheten som et sosiologisk eller organisatorisk fellesskap, vil begrepet menighetskultur være presist og dekkende. Men om man ønsker å få med den spesielle teologiske og «åndelige» dimensjonen knyttet til menighetsvirkeligheten, vil spiritualitetsbegrepet være mer dekkende enn kulturbegrepet.

Om en med menighetsutvikling forstår, som Hegstad, «[...] et målrettet arbeid for å sette menigheten i bedre stand til å være det den er kalt til å være, og gjøre det den er kalt til å gjøre» (Hegstad 2003:6), er det, etter min oppfatning, åpenbart at spiritualitet må bli en viktig del av det menighetsutviklende prosjekt. Menighetsutvikling handler, ifølge Hegstads definisjon, om et planlagt og strategisk arbeid fra vår side for å realisere Guds tanke med menigheten. I dette arbeidet vil det ikke bare være snakk om teologisk kunnskap og anvendelse av relevant organisasjons- og lederskapsteori, men også om utvikling av menneskers, det vil si menighetsmedlemmers – spirituelle liv og tjeneste slik at de blir «gjort i stand» – eller utrustet – til å leve et liv etter Guds gode plan og vilje og til å virkeliggjøre menighetens kall og oppgave.

Dermed kan man si at menighetsutvikling egentlig vil handle om en «samtenkning» av tre viktige temaer, nemlig teologi, organisasjon og spiritualitet. Fagområdet menighetsutvikling kan lett bli dominert av teologi og ekklesiologi, og organisasjons- og ledelsesteori – og da med det resultatet at utviklingen av menighetens *åndelige* liv ikke prioriteres og integreres i en helhetlig tenkning. Konsekvensene av dette blir igjen at menighetsutvikling kan bli en teknisk eller teoretisk geskjeft som kan bli interessant for prest, pastor og noen i lederskapet, mens enkeltmedlemmer – og fellesskapet som sådant – stort sett er uberørt.

Utvikling av menighetsspiritualitet: Tre ulike modeller

Etter min oppfatning bør altså spiritualitet integreres i en helhetlig tenkning om menighetsutvikling. Og spørsmålet blir da: Hvordan kan man tenke seg å utvikle spiritualitet på menighetsplan? Her tror jeg det er grunnlag for å tale om tre ulike modeller. I det jeg kaller *en tradisjonell modell*, kan man si at menighetsspiritualiteten «er der» i de ulike menighetene, men den får ikke noen «selvstendig» oppmerksomhet. Man er av den oppfatning at det åndelige livet vil komme av seg selv og utvikles som et verk direkte av og ved Guds Ånd, uten vår medvirkning. Og dette er jo i og for seg rett – at det er Herren ved sin Ånd som utvikler det åndelige livet. Men det blir feil dersom dette utelukker vår medvirkning til at livet får gode vekstvilkår. Slik er det jo også på det naturlige plan. Og det er ikke slik at en menighets spiritualitet – eller dens åndelige liv om man vil – nødvendigvis utvikles «automatisk» bare vi utvikler den teologiske og organisatoriske eller strategiske tenkning for menigheten.

Det jeg her kaller den tradisjonelle måten å håndtere menighetsspiritualitet på, er en måte å tenke på som, etter min oppfatning, vil komme til kort både når det gjelder håndtering av problematikk som oppstår rundt spiritualitet i en menighet, og som ikke vil være i stand til å tilrettelegge spiritualitetsutvikling på en god måte. Det jeg her kaller *en parallell modell*, kjennetegnes av at en trekker inn spiritualitetsutvikling innenfor menighetens rammer og miljø, men at en primært har menneskers individuelle spirituelle utvikling i fokus. I en slik tenkning, blir spiritualitet nærmest sett på som en aktivitet blant andre aktiviteter og bør derfor utvikles parallelt med øvrige aktiviteter i menigheten. Reed (2011), med sin betoning av utvikling av pastoral- og lederskapsmessig spiritualitet, kan tenkes å høre hjemme i denne kategorien. I denne kategorien vil man nok også måtte plassere den mer tradisjonelle retreatbevegelsen med alle sine utmerkede og varierte opplegg for utvikling av personlig spiritualitet. Sett i lys av behovet for utvikling av menighetsspiritualitet, er jeg imidlertid ikke sikker på at en menighets spiritualitet blir utviklet ønskelig bare enkeltmennesker i menigheten får hjelp til å utvikle sin egen spiritualitet. Det positive med denne måten å tenke på er imidlertid at både spiritualitet og utvikling av denne settes på dagsorden og at det faktisk skjer hos enkeltpersoner i menighetsfellesskapet. Spørsmålet kan være om utviklingsaspektet blir for snevert dersom det primært handler om enkeltpersoner eller grupperinger innenfor menigheten.

I det jeg kaller *den integrerte modellen*, utvikles spiritualitet som en integrert del i menighetsutvikling sammen med teologi og ekklesiologi, og struktur og organisasjon. Man kan si at en slik integrert tenkning bygger blant annet på ideen om «Corporate Spirituality» – at også menigheter har en sjel eller en personlighet – som mennesker har det, slik Hahn (2001:62–63) uttrykker det. Ved hjelp av begrepene «integration» og «individuation», utdyper Ware (1995:10ff) hva som ligger i denne tenkningen. Integrasjon handler om å bringe parter sammen for å skape en helhet, og «individuation» vil, i Wares terminologi, handle om å få stadig større innsikt i egen spiritualitetstype – slik at

denne igjen kan integreres i en helhet i menigheten. Den integrerte måten å tenke menighetsspiritualitet på innebærer, etter min oppfatning, at tre viktige faktorer blir styrende i spiritualitetsutviklingen: For det første må spiritualitetstenkningen ha helheten, altså hele menighetsfellesskapet, som mål eller som fokusområde. For det andre er det viktig at utvikling av individuell eller personlig spiritualitet alltid må forholde seg til og «innordnes» i et større fellesskap. For det tredje vil det være viktig at spiritualiteten evalueres, ikke bare på personlig, men også på menighetsnivå.

Jeg kommer altså i det følgende til å argumentere for en integrasjonstenkning når det gjelder utvikling av spiritualitet i menigheter. Men før jeg tar leseren med inn i den problematikken, kan det være nyttig å få presisert *hvorfor* spiritualitet bør være en integrert del av menighetsutvikling. Jeg har to synspunkter knyttet til dette hvorfor-spørsmålet. For det første: Dersom spiritualitet ikke blir integrert i menighetsutviklingen, vil en ikke kunne oppdage forbindelseslinjene mellom menighetens grunnleggende ekklesiologi (det vil si menighetstenkning), dens organisasjonsformer eller struktur, og den spirituelle tenkemåten og de spirituelle praksisene. Dersom den teologiske eller den organisatoriske kunnskapen blir det primære i menighetsutvikling, kan man risikere at menighetsutvikling ikke i tilstrekkelig grad blir linket til livet og livsformene i menigheten.³ Mitt andre synspunkt er at dersom ikke spiritualiteten blir integrert på en god måte i menigheten, står en i fare for at det åndelige livet i menigheten utvikler seg ”fritt” – blant annet med den konsekvens at det utvikler seg forskjelligartede og til dels konkurrerende spiritualiteter i samme menighet. Etter min oppfatning og erfaring er det få ting som kan skape mer spenning, uenighet og vantrivsel i en menighet enn ubearbeidet og «underutviklet» spiritualitet.

Begrepet «moden spiritualitet» i lys av Efeserbrevet 4,11–16

På mange måter kan en si at den visjonen av menighetsutvikling og spiritualitet som Paulus gir i Efeserbrevet 4,11–16 tegner det motsatte bildet av det jeg nettopp beskrev. I denne teksten møter vi menigheten som Kristi kropp med mange lemmer og Kristus selv som hode for sin kropp, menigheten.⁴ Og det er Kristus selv – som hode – som gir veksten (v. 15–16a). Veksten skjer ved at de gaver Herren har gitt menigheten, fungerer slik at de kristne kan bli utrustet til å tjene på sin plass i menigheten (v. 11–12, 16b). Målet for den spiritualitetsutvikling som Paulus taler om her, er intet mindre enn modenhet, gr. *teleios* (v. 13)⁵. Og som det framkommer både av vers 13 og konteksten, er det tydelig at

³ I min studie *Konsept og endring* (Råmunddal 2011) beskriver jeg bl.a. den behovssituasjonen som ligger bak igangsetting av strategiarbeid i mine case-menigheter. Denne behovsbeskrivelsen handler i stor grad om behovet for å utvikle livet i menighetene. I liten grad berører menighetens strategiske tenkning og praksis de formelle/tradisjonelle strukturene og praksisene i menighetene.

⁴ Til Paulus' bruk av kropps-metaforen, se Dunn 1998:533-564.

⁵ Til *teleios*-beregnet slik dette brukes i NT, se Friedrich og Bromiley (TDNT) 1972:73–77.

begrepet *teleios* her er brukt om målet for den spirituelle utviklingsprosessen som apostelen beskriver.

Det finnes altså ifølge Paulus en spirituell modenhet som har Kristuslikhet som mål – jamfør uttrykkene ”enheten i troen på Guds Sønn og i kjennskap til ham” og ”har fått hele Kristi fylde” i vers 13. Selv om modenhetsbegrepet her brukes for å beskrive målet eller formålet med den spirituelle utviklingsprosess i en menighet, er det klart at det ikke er snakk om en nærmest uoppnåelig tilstand, men at kristne og menigheter faktisk kan erfare og leve i denne type spirituell modenhet (jf. Moe 1956:108). Beskrivelsen av umodenhet i vers 14, er nok ment som en advarsel mot ikke å ta de spirituelle vekst- og utviklingsprosessene på alvor, men også som en motivasjon for videre utvikling og vekst mot spirituell modenhet.

Det særegne ved det jeg her kaller den paulinske spiritualitetsvisjonen i Efeserbrevet 4,11–16 er at den ikke bare angir hva som er målet eller formålet med spiritualitetsutviklingen, men også at den sier noe om hvordan slik moden spiritualitet i en menighet faktisk kan oppnås. En menighets utvikling mot moden spiritualitet har nemlig å gjøre med menighetens funksjonalitet som Kristi kropp. Denne funksjonaliteten beskrives av Paulus ved at han påpeker at de lederskapsgaver Herren har satt i menigheten, fungerer slik at alle «de hellige», det vil si alle kristne i menigheten, blir utrustet til tjeneste, jamfør vers 11–12. Her kan man si at det tales om at hele bredden av lederskapsgaver (apostler, profeter, evangelister, hyrder og lærere) fungerer slik at hele bredden av lemfunksjoner på Kristi kropp, menigheten, blir utrustet og fyller sin særegne funksjon.

Og dessuten: Paulus knytter spiritualitetsutvikling ikke bare opp mot vekstens formål eller hensikt og ulike tjenestefunksjoner, men også mot menighetens forhold til sannheten (v. 15). Sannheten beskrives her som motstykket til det som preger umodenheten som beskrives i verset foran, nemlig «menneskers falske spill» og «villfarelsens listige kunster». Sannheten her handler selvfølgelig om Kristus og det apostoliske vitnesbyrd om ham, det vil si selve evangeliet. Kanskje kan man si at dette er spiritualitetsutviklingens basis og dens rette innholdsbestemmelse. Derfor er det også viktig at alle anstrengelser for spiritualitetsutvikling i menigheter tar spiritualitetens bibelske basis og teologiske innhold på alvor. Mer om dette senere.

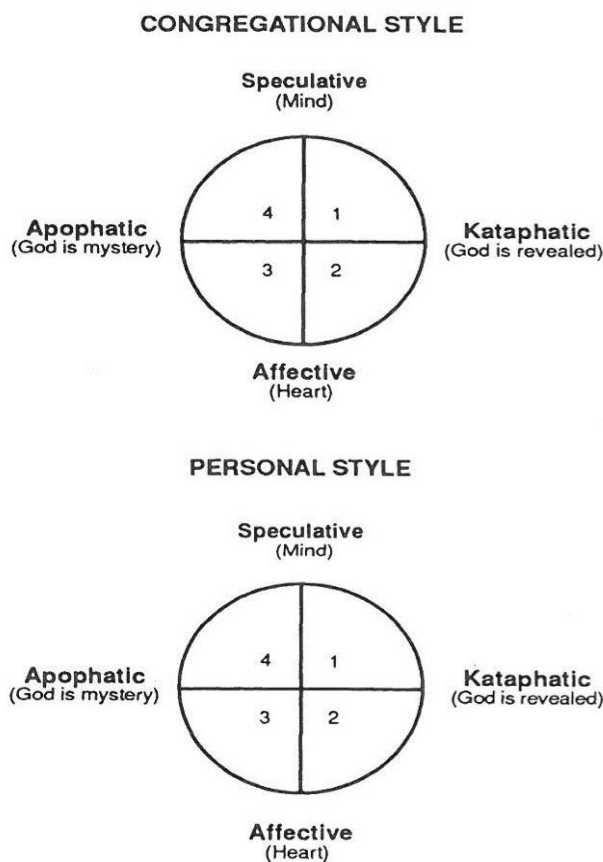
Min bruk av modenhetsbegrepet i sammenheng med spiritualitetsutvikling på menighetsplan, er påvirket av den forståelse av begrepet som Paulus gir uttrykk for i Efeserbrevet 4,11–16. Dette innebærer at modenhet (som en utvikling mot Kristuslikhet) blir et vekst- og utviklingsmål som enkeltkristne og menigheter alltid må ha for øye. Dessuten bruker jeg modenhetsbegrepet i relasjon til i hvilken grad menighetsfelleskapet (som Kristi kropp) faktisk fungerer etter sin hensikt – å speile Kristus i ord og handling.

Beskrivelse av menighetsspiritualitetens særpreg og dimensjoner

Holmes' spiritualitetstypologi som hjelp til å beskrive og forstå menighetsspiritualitet

Urban T. Holmes spiritualitetstypologi ble opprinnelig beskrevet i boken *A History of Christian Spirituality* først utgitt i 1980 og deretter publisert i 2002 ved Jane Holmes. Holme' typologi er senere blitt anvendt og bearbeidet av flere, deriblant Ware (1997) og Hahn (2001). Hahn (2001) er opptatt både av spørsmålet om hva en menighets spiritualitet handler om, av de ulike spiritualitetstypene og av hvordan spiritualitetstypologi kan anvendes i menighetsutvikling. Wares «spiritual wheel» (jf. Hahn 2001:4, 97ff) og som igjen bygger på Holmes' analyse av spiritualitetstyper, ligger her til grunn for Hahns framstilling. Som man vil se (jf. figur 1 nedenfor), er typologien tilrettelagt både for personlig og individuell vekst, og for spiritualitetsutvikling på menighetsnivå.

The Spirituality Wheel®
A Selector for Spiritual Type
Corinne D. Ware, D. Min.
Based on a spirituality typology developed by Urban T. Holmes

Figur 1: The Spirituality Wheel, kopiert etter Hahn 2001:4.

Bruksmetodikken går ut på at man anvender spørreskjemaer som tar utgangspunkt i typologien i viste spiritualitetshjul for å få innsikt i både ens egen og i ens menighets fremherskende spiritualitetstype (jf. Ware 1995: kap V-VII). Målsetningen med å skaffe seg innsikt i egen og andres foretrukne spiritualitetstype eller -stil, er å skape helhetsforståelse, romslighet og toleranse overfor ulikheter og en bevissthet om hva som måtte være usunt i spiritualitetsutøvelsen. Dermed kan man også ha mulighet for å justere holdninger og praksis slik at man kan utvikle balansert, sunn og moden spiritualitet – både på individuelt nivå og på menighetsnivå.

Den vertikale linjen i spiritualitetshjulet (jf. figur 1 og begrepsparet *speculative – affective*) angir hvordan vi forholder oss til kunnskap – enten ervervet gjennom hjertet eller følelsene – eller ved rasjonell tenkning, vår hjerne (Hahn 2001:5). Holmes sier om denne aksen i spiritualitetshjulet: «Briefly, this raises the question of whether the spiritual method emphasizes the illumination of the mind (speculative) or the heart or emotions (affective).» (Holmes 2002:4) Den horisontale linje (jf. figur 1 og begrepsparet *apophatic – kataphatic*) indikerer hvordan vi oppfatter og foretrekker å framstille Gud. Dette skjer enten på en «emptying» måte – der utgangspunktet er at Gud er skjult og et mysterium, eller det skjer ved at man danner seg klarere forestillinger om hvem Gud er – med utgangspunkt i at Gud faktisk er åpenbart (Hahn 2001:5). Om denne aksen i spiritualitetshjulet sier Holmes: «Briefly, this raises the question of the degree to which the ascetical method advocates an emptying (apophatic) technique of meditation or an imaginal (kataphatic) technique of meditation.» (Holmes 2002:4). Ut fra denne måten å framstille de grunnleggende mønstre i spiritualitet på, kan så ulike hovedtyper spiritualitet identifiseres (jf. Ware 1995:28–53).

Type 1 i denne måten å typologisere på kalles hos Ware og Hahn *hode-spiritualitet*. Denne typen kjennetegnes av en intellektuell tilnærming til spiritualitet. Bibelstudier, teologisk og etisk refleksjon, gode prekener foretrekkes. Det er troens innhold som blir viktig, og det blir viktig at tro og tanke blir kongruente (jf. Ware 1995:37–38).

Type 2 kalles hos Ware og Hahn *hjerter-spiritualitet*. I denne spiritualitetstypen kan man si at det følelsesmessige har en framtrædende rolle. Teologien kan fortsatt være viktig, men dette kombineres med en mer «[...] affective, charismatic spirituality whose aim is to achieve holiness of life.» (Ware 1995:39). Målet er forvandling og personlig fornyelse. Ware framholder at denne spiritualitetstypen bidrar til fellesskapet med varme, følelser, energi og frihet.

Type 3 kalles hos Ware og Hahn *mystisk spiritualitet* – og her er det det å høre fra Gud snarere enn å tale til Gud – som står i sentrum. Samtidig blir fokus mer på den indre verden enn på den ytre, og i den vestlige, protestantiske ord- og forståelsesorienterte tradisjon kan disse menneskene fort føle seg fremmede, framhever Ware (jf. Ware 1995:41).

Type 4 kalles hos Ware og Hahn *gudsrike-spiritualitet* (“kingdom spirituality”). Om denne spiritualitetstypen sier Ware: «The mystic, apophatic experience coupled with an intellectual mode of gathering data makes for an active visionary who is single-minded with a deeply focused, almost crusading, type of spirituality.» (Ware 1995:43). Et hovedfokus her blir altså ønsket gjennom vårt engasjement å se mer av Guds rike virkeliggjort iblant oss. Lydighet, bønn og utadrettet aktivitet i form av evangelisering og misjon blir dermed stående sentralt, og de bidrar til fellesskapet med visjoner og handlekraft (jf. Ware 1995:43).

Dersom man spør om hvilken nytteverdi en slik spiritualitetstypologisering kan ha for menigheter, er det for det første helt klart at det kan være en hjelp til å se helheten, hele den bredde, dybde og høyde – som det kristne fellesskap både har «i seg» og som det er en del av. Ware (1995:44) taler om «The Circle as Invitation to Spiritual Wholeness», og etter min oppfatning er denne måte å typologisere på vel egnet for å se menighetsfellesskapets spirituelle mangfold og helhet. For det andre kan denne type spiritualitetstypologi være vel egnet – ikke bare til å forstå og beskrive ulike – og til dels svært ulike – spiritualitets-typer, men også til å framheve at alle typene og variantene har samme verdi, både i forhold til Herren og i forhold til det kristne fellesskapet. Og dette kan være et svært viktig anliggende – da man ofte kan se en underlegenhet og til dels forlegenhet hos enkelte kristne som representerer litt andre preferanser og gaver enn en dominerende spiritualitetstype i et fellesskap. For det tredje: Den type spiritualitetstypologisering som her gjennomgås, kan være en god hjelp til å identifisere både sin egen og andres preferanser og gaver i et fellesskap – slik at forståelsen for forskjellighet og mangfold øker – og for at fellesskapet funksjonelt sett kan dra nytte av forskjellighetene – i stedet for å la forskjellighetene bli spilt ut i konkurrerende tenkemåter og praksiser.

Volfs «participatory ecclesiology» som teologisk basis for menighetsspiritualitet

Foran presenterte typologi kan være egnet til å gi en forståelse av spiritualitetens bredde og dens ulike former og farger i en menighet, men typologien er egentlig ikke spesifikt teologisk innholdsorientert. Riktignok kan man si at noen av spiritualitetstypene lett kan identifiseres med mer omfattende spiritualitetstradisjoner – som jo gjerne gjenspeiler et utvalgt teologisk aspekt. Jeg tenker her for eksempel på at den mystiske spiritualiteten kan føle seg tiltrukket av mer kontemplative spirituelle retninger, og at hjertespiritualiteten og gudsrikespiritualiteten vil naturlig gå mot mer evangelikale, karismatiske eller pentekostale retninger. Men selv om det altså ligger mye teologisk og bibelsk innholdsstoff i slike spirituelle tradisjoner, er det allikevel et behov for en mer samlende teologi for menighetsspiritualitet som fanger opp i seg de vesentligste teologiske innholdselementene en menighetsspiritualitet som kan utvikle seg til å bli moden har behov av å ha fokus på.

Jeg mener det er et par-tre grunner til at Volfs «participative ecclesiology», som jeg her har valgt som en teologisk basis for menighetsspiritualitet, vil kunne oppfylle

nettopp et slikt krav. For det første har Volfs ekklesiologi fokus på et trinitarisk gudsbilde som vil være avgjørende for balansert og helhetlig spiritualitet. For det andre formidler Volf en menighetsforståelse som fanger opp sentrale elementer av den bibelske – spesifikt den paulinske – presentasjonen av kirken eller menigheten, samt en fornyelse av den reformatoriske teologi om det allmenne prestedømme. For det tredje formidler Volf en pneumatologi som innebærer at Åndens forhold til menighetstenkningen ivaretas.

Ubeskjedent nok har Volf som program å bidra til å gjenoppdage kirken. Denne «gjenoppdagelse av kirken» henger også, ifølge Volf, sammen med en generell ekklesiologisk trend i vår tid, som innebærer en bevegelse bort fra tradisjonelle hierarkiske modeller til mer deltakende modeller for kirke- og menighetstenkning. Ifølge Volf henger utviklingen mot mer deltakende modeller for kirke- og menighetstenkning også sammen med at den protestantiske kristendom i framtiden i hovedsak vil utvikle en «Free Christian form». Volf er også av den oppfatning at «[...] we are standing in the middle of a clear and irreversible ‘process of congregationalization’ of all Christianity.» (Volf 1998:13). Den partisipative ekklesiologiske modellen har tre kjennetegn ifølge Volf: Den er polysentrisk, karismatisk og trinitarisk. Noen ord om hvert av kjennetegnene:

Deltakende menighetstenkning

Alle kirker er samstemte i følgende: Kirken lever gjennom deltakelsen av medlemmene, både de leke og de i ordinert tjeneste (*officeholders*), men kontra katolske og ortodokse ekklesiologier som Volf karakteriserer som «episcopocentric», argumenterer han for en «polycentric» menighetstenkning, (jf. Volf 2002:231). Volf identifiserer denne modellen med det paulinske materialet på dette punkt, og bruker Første Korinterbrev 14,26, Første Petersbrev 2,5–10 og 4,10, som bibelsk belegg: «Når dere kommer sammen, har den ene en salme, én annen har lære, én har åpenbaring, én har tungetale, en annen har tydning. Men la alt tjene til å bygge opp.» Kirkehistorisk peker Volf på at Martin Luther gjenoppdaget denne «polycentric-participative» modellen for menighetslivet – med betoningen av det allmenne prestedømme, et presteskap som han ikke bare forstod soteriologisk, men også ekklesiologisk. I den tyske konteksten var det spesielt Philipp Jakob Spener, Nicholas Ludwig Graf von Zinzendorf og Johann Hinrich Wichern, som prøvde å vitalisere Luthers ekklesiologiske innsikt. Og Volf sier: «Such an insight, however, was unable to establish itself fully within Protestantism.» (2002:231) I den engelskspråklige verden var det forskjellige Free Church-grupperinger, som baptister, kongregasjonalister, kvekere og pinsevenner, som forsøkte å holde liv i denne visjonen om det allmenne prestedømme – ifølge Volf.

Karismatisk menighet

Den polysentriske og partisipative modellen for menigheten karakteriserer Volf videre som «a charismatic church». Og Volfs bakgrunn for å identifisere menigheten som «karismatisk» er følgende:

Because the church is born through the presence of Christ in the Holy Spirit, the thesis that the church is constituted by way of the entire called and charismatically endowed people of God presupposes that the exalted Christ himself is acting in the gifts of the Spirit.”
(2002:231–232)

Volf, som ønsker å bygge på Paulus' forståelse av *charismata*, framholder at nådegaver ikke kan bli adskilt fra Kristi nærvær i mennesker – som stiller seg til hans disposisjon. Volf siterer i denne forbindelse den tyske teologen Käsemann som, i sin bok *Amt und Gemeinde*, sier at Kristus selv er «present in his gifts and in the ministries attesting those gifts and made possible by those gifts», (siteret fra Volf 2002:232). Og siden alle har en nådegave, virker Kristus gjennom alle medlemmene i kirken, og ikke bare gjennom ordinerte tjenester (*officeholders*). Volf legger i denne sammenhengen vekt på det han kaller karismenes universale distribusjon. Gavene er ikke knyttet til et utvalg av personer i kirken, men til alle (1 Kor 12,7; Rom 12,3; Ef 4,7; 1 Pet 4,10). Ingen person som er lem på Kristi kropp, som er menigheten, er uten karismer. Volf begrunner dette også med Apostelgjerningene 2,17–21 og ordet om at Ånden er utgytt over alt kjød – og dermed distribueres gaver til alle. Dette gjør at det å dele menigheten inn i noen som tjener, og noen som ikke gjør det, er uakseptabel. Etter Volfs oppfatning skal alle medlemmer i en menighet kunne tjene med sin spesifikke gave, og alle skal oppleve å bli betjent ut fra sine spesielle behov. Universell distribusjon av karismene impliserer også, ifølge Volf, felles ansvarlighet for livet i menigheten.⁶

Dessuten sier Volf at karismene er avhengige av hverandre. Alle medlemmer har nådegaver, men ingen har alle. Fylden av gaver finnes i hele den lokale menigheten. Flere steder understreker Paulus at medlemmene har «forskjellige gaver» (Rom 12,6; 1 Kor 12,7–11). Siden medlemmene i menighetene er avhengig av hverandre, må livene deres være karakterisert av gjensidighet. Menigheten er et fellesskap av «gi og ta», der «charismata of office», det vil si de mer faste tjenestene, må være integrert i denne gjensidighet, og denne type tjenester i menigheten må ikke stå mot menigheten som om de handler eksklusivt på Kristi vegne. Siden Kristus handler i og gjennom dem – ikke i

⁶ Volf argumenterer videre for at felles ansvarlighet krever også gjensidig underordning, jf. Ef 5,21. Allikevel formaner Paulus noen forsamlinger om underordning under visse personer, jf. 1 Tess 5,12; 1 Kor 16,15–16. Men slik autoritet er begrenset på flere måter ifølge Volf: Alle er underlagt den samme Herre, og slike personers autoritet er ikke av formell art, men grunnet i aktiv tjeneste for andre i forsamlingen (1 Tess 5,13).

kraft av deres tjeneste, men i utførelsen av deres tjeneste – handler deres tjeneste i prinsippet om samme type tjeneste som andre medlemmer har, som tjener med sin nådegave, sier Volf (2002: 233).

Treenighetens betydning for kirke- og menighetstenkningen

Det tredje kjennetegnet den polysentriske og partisipative menighetsmodellen har, ifølge Volf, er at den er trinitarisk. Det vil her føre for langt å gi en utdypende framstilling av det, som på mange måter er Volfs hovedanliggende, nemlig treenighetstankens grunnleggende betydning for ekklesiologien. Men sammenfattende kan man – som også Volf selv gjør det (2002:235) – si at trinitariske relasjoner tjener som modell for kirkens strukturer og oppgaver fordi den treenige Gud er nærværende i kirken gjennom Den hellige ånd, og former den i den treenige Guds bilde. Gjennom denne Åndens aktivitet blir frelsende nåde formidlet og kirken konstituert.

En partisipativ modell krever derfor mer enn verdier og virksomheter som korresponderer med deltakende strukturer. Kirken er ikke først og fremst et sted eller en sfære for moralske hensikter, men heller forsmak og foregripelse av den eskatologiske samling av hele gudsfolket i fellesskap med den treenige Gud – slik Ånden konstituerer dette ved sitt nærvær. Derfor er menigheten og kirken avhengig av Åndens levendegjørende nærvær. Uten dette nærværet vil selv en kirke med en desentralisert og deltakende struktur og kultur bli steril – kanskje til og med mer steril enn en kirke med hierarkiske strukturer, sier Volf, som legger til:

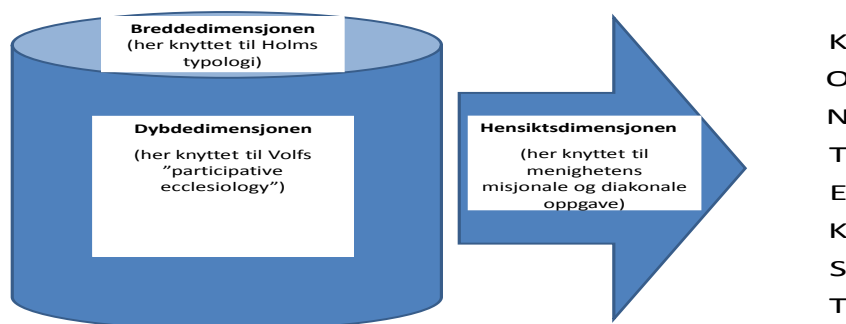
Successful participative church life must, therefore, be sustained by deep spirituality. Only the person who lives from the Spirit of communion (cf. 2 Cor 13:13) can participate authentically in the life of the ecclesial community (Volf 2002:235).

Skal den type menighetsforståelse, som Volf gjør seg til talsmann for, virkeliggjøres, betinger det – for å bruke Volfs egne ord – «deep spirituality». Dette kan man si innebærer blant annet at dersom ekklesiologien intenderer å være trinitarisk, deltakende, karismatisk og misjonarisk, så må spiritualiteten utvikle de samme kvalitetene. Først når spiritualiteten har fokus på Gud som Faderen, Sønnen og Ånden, ivaretar den det bibelske gudsbildet. Først når spiritualiteten har som målsetning og intensjon den enkeltes deltakelse i fellesskapet med sin særegne naturutrustning og nådegave, ivaretar den den bibelske menighets-tanke – der jo menigheten framstilles som Kristi kropp, der de troende har sine særegne funksjoner som lemmer. Først når spiritualiteten blir våken for at kirken, den enkelte menighet og den enkelte kristne er Guds sendelse til verden, ivaretar den den bibelske misjonstanken.

Identifikasjon av menighetsspiritualitetens dimensjoner

Jeg tror det er mulig på bakgrunn av foregående beskrivende gjennomgang av de ulike spiritualitetstypene og av den her valgte teologiske basis for omtalte menighetsspiritualitet, å identifisere tre ulike dimensjoner som det vil være viktig at menighetsspiritualiteten besitter. Spiritualitetens *breddedimensjon* er her beskrevet ved hjelp av Holmes' spiritualitetstypologi slik den er beskrevet og anvendt av Ware og Hahn. Slik typologi vil være godt egnet både for å øke den spirituelle selvforståelsen slik at man også blir i stand til å forstå og tolerere andre spiritualitets-former – og endelig – slik at menigheten som fellesskap kan modnes og utvikles.

Det jeg her har valgt å kalle spiritualitetens *dybdedimensjon*, kan handle om slike spesifikke spiritualitetstradisjoner, men det kan også handle om et gitt og ønsket teologisk innhold, slik jeg har beskrevet det ut fra Volfs ekklesiologi. Og det vil være viktig for menighetsspiritualiteten at den knyttes til en klar og tydelig teologisk og bibelsk basis – slik at den ikke skal bli ensidig eller utflytende og overflatisk. For dersom spiritualiteten ikke gis en teologisk substans, vil den nemlig lett ende opp i slike karakteristikk. Endelig tror jeg det kan være viktig å tale om menighets-spiritualitetens *hensiktsdimensjon* – under henvisning til Volfs intensjon om ikke bare å gi en teologisk beskrivelse av viktige aspekter ved kirken som vi trenger å gjenoppdage i dag, men også å aktualisere kirkens missiologiske side (jf. Volf 2002:213). Og ifølge Van Gelder handler denne misjonale dimensjonen om at menigheter og enkeltkristne – gjennom liv og tjeneste – speiler menighetens sanne natur for verden (Van Gelder 2000:101–184). På mange måter kan man også si at den misjonale dimensjon også rommer den diakonale – som jo handler om troen levd ut i handling rettet mot de behovene som faktisk finnes (jf. Rasmussen 2004:92–100.) Menighetsspiritualitetens tre dimensjoner kan visualiseres på følgende måte:

Figur 2: Menighetsspiritualitetens tre dimensjoner

Drøfting av hvordan moden menighetsspiritualitet kan utvikles

Når jeg til slutt skal drøfte hvordan moden menighetsspiritualitet kan utvikles, vil det være et begrenset erfaringsmateriale som jeg har å trekke fram. I norsk sammenheng har vi de siste årene sett en økende interesse for å arbeide med nådegaveoppdagelse på menighetsnivå – gjerne ved hjelp av ulike typer nådegavetester. Også personlighetstypologi har vært brukt i en del kirkelige sammenhenger – ikke minst i lederskapsutvikling. Men spiritualitetstypologi brukt bevisst i menighetsutvikling, har jeg personlig ikke sett eksempler på i norsk sammenheng. Når det gjelder den praktiske bruken av Holmes' spiritualitetstypologi, kommer jeg derfor til å holde meg til Wares og Hahns praktiske anvisninger. Og her er det Wares opplegg for spiritualitetsutvikling som er mest interessant – og som Hahn også henviser til. Når det gjelder utvikling av det jeg her har kalt spiritualitetens dybde- og hensiktsdimensjon, vil jeg gi noen refleksjoner på grunnlag av Volfs presenterte materiale.

Om praktisk anvendelse av spiritualitetstypologi

I sin bok *Discover Your Spiritual Type* (1997) gir Corrine Ware ikke bare en grunnleggende beskrivelse av de ulike spiritualitetstypene (jf. kap. 1–3), men hun utvikler også en spiritualitetstest til bruk både på personlig plan og på menighetsplan (jf. kap. 4).⁷ Dessuten beskriver hun et konkret opplegg for en type seksjonsvise samlinger, og samtaler for å implementere den kunnskapen som det blir undervist i og som deltakerne erverver seg, bl.a. gjennom testen (jf. kap.5–7). Noen ord først om spiritualitetstesten.

Spiritualitetstesten er todelt, jamfør figur 1, og tar sikte på å kartlegge både ens egen og menighetens foretrukne spirituelle stil. Ware har i den sammenheng utarbeidet et tematisert spørreskjema med fire statement-alternativer knyttet til de fire ulike spiritualitetstypene – og der man velger å krysse av på foretrukne «område». Her er noen av temaene som testen inneholder: Foretrukne/dominerende gudstjenesteordning og -stil, foretrukne/dominerende bønnep praksis, foretrukne/dominerende musikk- og prekenformer, hvordan man forholder seg til kritikk, oppfatning av medlemskapskriterier, forhold til ritualer og liturgi, og hvordan man forestiller seg Gud. Noe av formålet med denne testen er jo å avdekke hvilket forhold det kan være mellom ens egen foretrukne/dominerende spiritualitet og menighetens spirituelle stil.

Som nevnt lager Ware også en studieguide for totalt åtte gruppesamlinger. I første og andre samling gis en introduksjon av spiritualitetstypologien, testen gjennomføres,

⁷ Også Schwarz utvikler, i boken *The 3 colors of Your Spirituality* (Schwarz 2009), ni ulike spiritualitetstyper, som han kaller: the sensory style, the rational style, the doctrinal style, the scripture-driven style, the sharing style, the ascetic style, the enthusiastic style, the mystical style, og endelig, the sacramental style. Siden Schwarz' bok er et opplegg for utvikling av det personlige tros livet, og ikke gir et opplegg for spiritualitetsutvikling på menighetsplan, har jeg valgt å ikke anvende denne boken til Schwarz' drøftingen. Et tips til videre arbeid med Schwarz' og den aktuelle tematikken, kan være å koble Schwarz' spiritualitetstypologi med det han kaller «det trinitariske kompasset», (jf. Schwarz 2007:45ff).

og man diskuterer spiritualitetstypene i relasjon menighet og personlig liv. I tredje og fjerde samling arbeider man med å konkretisere det man har lært i de første samlingene, blant annet ved å finne ut av hvordan spiritualitetstypene influerer på lesningen av Skriften.⁸ Målet med disse samlingene er å føre deltakerne fram til avgjørelser i forhold til hvordan man kan vokse til modenhet – både i personlig og menighetsrelatert spiritualitet. I de to neste samlingene (femte og sjette) arbeider man videre med utvikling mot spirituell modenhet, relatert til Wares to hovedbegreper i denne sammenhengen, nemlig «integration» og «individuation» (jf. Ware 1997:10–27). De to siste samlingene handler om Jesus som modell for menneskelig og spirituell helhet, og spiritualitet i et historisk perspektiv.

Ware beskriver også hvordan materialet eller dataene fra gruppesamlingene kan bearbeides både på menighetsplan og personlig plan (jf. Ware 1997: kap. 6 og 7). Målsetningen med dataene som gruppedeltakerne har gitt i forhold til menighetens spiritualitet, er å få innsikt i hvilken dominerende eller foretrukne spiritualitet som finnes i menigheten. Og det kan man få en oversikt over ved å markere på et spiritualitetshjul hvor den enkelte deltaker plasserer seg selv og menigheten (jf. Ware 1997:74). Disse svarene, mener Ware, kan være representative for større grupper i menigheten, slik at for eksempel i en forsamling på under 250 medlemmer taler en person for 10, i menigheter på mellom 250 og 500 medlemmer – representerer en med sin avlagte test 20 personer i menigheten, og slik videre (jf. Ware 1997:75–76). Spiritualitetstyper i menigheten som skårer lavt eller som kommer ut som «svake» i testen, er det, ifølge Wares måte å tenke på, viktig å få gjort noe med. Her gir hun svært konkrete råd om hvordan de ulike spiritualitetstypene kan styrkes og utvikles i menighetssammenheng (jf. Ware 1997:79–82). Wares tenkning for utvikling av personlig spiritualitet er tilsvarende: at det området, eller de områdene, der man kommer svakt ut i testen, kan man styrke dersom man bevisst går inn for å arbeide med dette.

Det kan være vanskelig å gi en kritisk vurdering av Wares praktiske program for spiritualitetsutvikling på bakgrunn av en boklig beskrivelse. Dette er jo også utviklet i en amerikansk menighetskultur og ikke i en norsk. Derfor må jeg holde meg bare til noen generelle kritiske kommentarer – spesielt knyttet til bruk av typologi, tester og av data som kommer fram fra denne type materiale. Typologier skal man generelt sett være forsiktig med å legge for stor vekt på, de må i alle fall basere seg på et grundig metodisk og faglig forarbeide. Nå ser det imidlertid ut til at Holmes' typologi – som altså Ware og Hahn anvender og videreutvikler, oppfyller de grunnleggende faglige og metodiske krav som bør stilles.

Tester, om det gjelder nådegavetester, personlighetstester, eller andre, må man stille samme metodiske og faglige krav til som når det gjelder typologier. Usikkerhetsfaktorene og tolkningsmulighetene er mange når det for eksempel gjelder ulike svaral-

⁸ Her gir Ware en innføring i *lectio divina*, dvs. metoden for «hellig lesning», som har røtter helt tilbake til tidlig middelalder, jf. Ware 1997:101–107.

ternativer. Muligheter for å stille ledende spørsmål er også mange. Uten å gå konkret inn i en vurdering av Wares spiritualitetstester, må det allikevel være mulig å si at i en brukt-situasjon bør man være klar over slike forhold. Dette innebærer også at de dataene som man får ut av slike tester, må brukes med varsomhet. Tester og tolkningen av disse kan imidlertid være en viktig indikator på hvordan en menighet fungerer – eventuelt ikke fungerer, men de må ikke tolkes eller brukes som «absolutte» sannheter om personer og relasjoner. Virkeligheten er som regel kompleks, og via denne typen metodikk og programmer får man innsikt i visse deler av virkeligheten. Ikke minst vil slik kunnskap om hvordan ting er og ikke er på det spirituelle området i en menighet, måtte suppleres med normativt teologisk materiale – som ikke bare sier noe om hvordan spiritualitetssituasjonen er – men også hvordan den bør være eller bli. Og da er vi over på det jeg her kaller utvikling av menighetsspiritualitetens dybde- og hensiktsdimensjon.

Hvordan utvikle menighetsspiritualitetens dybde- og hensiktsdimensjon?

Jeg har tidligere gitt en kort innføring i de sentrale tankene i Volfs ekklesiologi som et forslag til en menighetstenkning, som kan utgjøre en relevant basis også for spiritualitetsutvikling i en menighet. Og, som vi har sett, utvikler Volf en ekklesiologi som er trinitarisk, deltakende, karismatisk og misjonarisk. Her blir utfordringen å spørre om hvordan man kan utvikle en spiritualitetstenkning og -praksis i en menighet som kan beskrives med de samme adjektivene. Mitt første spørsmål blir derfor: Hvordan kan vi utvikle en spiritualitet som vil kunne karakteriseres som trinitarisk?

Om man ser på kirkens og teologiens historie, er det ikke vanskelig å oppdage at det har utviklet seg relativt ensidige måter å tenke på. Enkelte ganger har vi hatt lett for å legge hovedvekten på Ånden – på en måte som gjør at Gud som far og skaper blir nesten borte, og Kristi person og gjerning blir nedtonet i forhold til Åndens person og gjerning. Men på den annen side kan også Gud skaperen og Kristus forsoneren betones så sterkt at Ånden «blir borte» i allmenn skapelsesteologi eller i kristologisk ortodoksi. Utfordringen er derfor, som Volf med rette påpeker, en holistisk-trinitarisk tilnærming – ikke bare til troslæren, men også til måten å forstå spiritualitet på både på individuelt nivå og på menighetsplan.

Et konkret og praktisk opplegg for både trinitarisk menighets- og spiritualitetstenkning, finnes i Schwartz sin nyttegivelse av boken *Naturlig menighetsutvikling*, der han har tatt inn det han kaller “det trinitariske kompasset” (jf. Schwarz 2007:46ff). Ved hjelp av et fargesystem, visualiserer og beskriver Schwarz hvordan enkeltkristne og menigheter kan utvikle ensidig spiritualitet. Han viser til farene med ensidighet og hvor viktig det er å tenke trinitarisk helhetlig. Siden jeg selv ikke har erfaring med bruken av dette materialet, kan jeg ikke ta stilling til anvendbarheten i menighetssammenheng. Men jeg vil regne med at man med et fornuftig lederskap og gode konkrete opplegg vil kunne komme noen skritt videre i både å forstå og etterleve troen på den treenige Gud.

Mitt andre spørsmål er følgende: Hvordan kan en deltakende og karismatisk menighetstenkning og spiritualitetstilnærming utvikles på menighetsplan? Siden det er et faktum, som også Volf påpeker, at gaver blir «universally distributed» (1 Kor 12:7) til alle medlemmer av kirken – må jo utfordringen bli å oppdage og realisere disse gaver. Og siden det også er slik at Ånden gir den enkelte kristne – som lem på Kristi kropp – gaver, blir utfordringen å forvalte egen gave med troskap – samtidig som man innordner den i et gavefellesskap. En utfordring for spiritualitets-utvikling på menighetsplan må derfor bli å hjelpe enkelttroende til å oppdage både naturgaver og nådegaver som er gitt dem som mennesker og som kristne. Men siden det er slik at de gavene som er gitt og formidlet av Ånden til den enkelte, egentlig er til for fellesskapets beste, vil det endelige målet alltid være å *integre* dem i menighetsfellesskapet – slik at de kan bli til alles beste.

I mitt forskningsprosjekt knyttet til menighets- og spiritualitetsutviklingen i to norske lokalmenigheter – en frikirkelig og en folkekirkelig, viser jeg noe av den problematikken som kan oppstå knyttet til spørsmålet om hvordan menigheter faktisk kan bli mer deltakende – og karismatiske – i betydningen at man ønsker at de gaver og tjenester som er gitt menigheten, skal oppdages og komme i bruk (jf. Råmunddal 2011). En del av denne problematikken handlet om at man i begge menighetene hadde problemer med å tolke og forstå hva nådegavenes plass og rolle i fellesskapet i det hele tatt gikk ut på. I tillegg strevde man – på ulikt vis i de to ulike menighetene – med faktisk å satse på å bruke tid og krefter på oppdagelse og utvikling av nådegaver i menighetsfellesskapet. Jeg kaller dette overgivelses- eller hengivenhets-problematikken. Og endelig viser jeg i mitt forskningsprosjekt til de problemene som menigheter kan ha når forsøker å organisere nådegaver og tjenester etter bruk av ulike nådegavetester og -programmer.

Disse problemområder forhindret imidlertid ikke de to aktuelle menighetene fra å jobbe med å bli en mer deltakende og karismatisk menighet – i Volfs betydning av begrepene. Dette er også «moralen» jeg trekker ut av disse menighetenes engasjement for å bli mer deltakende: Det kan være en vei med mange hindringer og problemer, men skal vi ha en mulighet for å realisere en av de viktigste dimensjonene ved den bibelske menighetstanke, slik Volf minner oss om, må det gjøres konkrete og målbevisste tiltak.

Mitt tredje spørsmål knyttet til utvikling av spiritualitetens dybde- og hensiktsdimensjon – er hvordan det misjonale og diakonale aspektet – også ved menighetsspiritualiteten – kan utvikles? Dette spørsmålet handler om mer enn «rett» menighetstenkning, og om oppdaterte organisasjonsformer og strukturer slik at menigheten skal kunne fungere misjonalt og diakonalt. Spørsmålet handler egentlig om lemmene på menighetskroppen fungerer etter sin hensikt – eller om de av ulike årsaker er dysfunksjonelle. Sagt på en annen måte, handler spørsmålet om kvaliteten på det liv som finnes i menigheten. Ja, det handler om *mitt* liv som troende, som bærer av Ånden og som formidler av nåden, (jf. Rasmussen 2004:92).

Spiritualitetsutvikling som «Imitatio Christi»

Spiritualitetsutvikling, på menighetsnivå som på personnivå, har med modenhet å gjøre – slik vår tidligere korte gjennomgang av Efeserbrevet 4:11–16 har vist. Og som vi har sett ut fra Paulus' framstilling i dette kapitlet, har modenhet igjen med Kristuslikhet å gjøre. Å ligne på Kristus, å etterligne eller imitere ham, har da også stått sentralt som motiv og drivkraft i kristen spiritualitetsutvikling fra de første kristne av. Nå har Imitatio Christi-motivet slik vi kjenner det framstilt hos Thomas à Kempis (1380–1471) i hans bok *De Imitatio Christi* fra 1418, spesielt med veiledning i åndelig inderlighet – på personnivå – å gjøre. Men hva kan det ha å gjøre med spiritualitetsutvikling på menighetsplan?⁹ Med fare for å drive overfortolkning, vil jeg påstå at Paulus faktisk formidler en slik menighetsbasert forståelse av kristusetterligning i Efeserbrevet 4:11 og videre. Og da kan man trekke den slutning at en moden menighet må da være en menighet som – forstå meg rett! – «ligner Jesus». Det er et fellesskap som forkynner Jesu ord og budskap og som gjør Jesu gjerninger.

I Imitatio Christi-motivet ligger tanken om en forvandling eller *transformasjon* av mennesket, den kristne – og her: menigheten – til Kristuslikhet. På mange måter kan man si at denne måten å tenke på er en parallell til Niebuhrs femte modell for forholdet mellom Kristus og kulturen, der Kristus forandrer eller transformerer kulturen (jf. Niebuhr 1951/2001:190–229). Her tenker man seg ikke bare at mennesker enkeltvis forvandles til Kristuslikhet, men også at menighetskulturen påvirkes og forvandles, slik at trekk av Kristi person og liv kan gjenkjennes. En slik – i spirituell forstand – transformativ menighetsforståelse forutsetter imidlertid et syn på både enkeltkristne (her: menighetsmedlemmer) og fellesskapet om at det er behov for både omvendelse og helliggjørelse, og at dette behovet vektlegges. Men først og fremst forutsetter en slik transformativ menighetsforståelse at Den hellige ånd ved og gjennom Guds ord, nådens midler, og de gaver og tjenester han har gitt menigheten – får gjøre sin Kristusforvandlende gjerning i enkeltpersoner og fellesskap.

⁹ Ware (1995:13ff.) tolke Imitatio Christi-motivet inn sin framstilling av spiritualitetstypologien og hun ser på Jesus som «prototypen» – som samler alle Holmes spiritualitetstyper. Ware taler om «full spirituality» – som handler om at Jesus inngår (jf. «integration») i den jødiske tradisjon. Jesus har også en unik spiritualitet (jf. «individuation»). Derfor er Jesus selv den beste modell for en balansert og moden spiritualitet. I ham ser vi den sanne og sunne menneskelighet (slik Gud hadde tenkt oss i skapelsen), og i ham ser vi den sanne og sunne åndeligheten i hans forhold til Faderen, sitt eget liv og til andre mennesker. Ware bruker Imitatio Christi-motivet som et utgangspunkt for et opplegg for personlig, åndelig utvikling og vekst, innenfor menighetsfellesskapets rammer (Ware 1995:24–27).

Konklusjon

Jeg har i her argumentert for at det er mulig å utvikle menigheter i retning av det jeg har kalt moden spiritualitet. Menighetsspiritualitet, som jeg har definert som måten en menighet som fellesskap av enkeltkristne erfarer, ivaretar og lever ut troen på den treenige Gud på, blir for øvrig primært innholds- og hensiktsbestemt ut fra modenhetsbegrepet (gresk *teleios*) – slik Paulus bruker dette i teksten i Efeserbrevet 4:11–16. Jeg drøfter også tre ulike modeller for utvikling av spiritualitet i menigheter. Modellene benevnes som den tradisjonelle, den parallelle og den integrerte modellen. Sistnevnte, som her er den anbefalte, ser på utvikling av menighetsspiritualitet som en integrert del av menighetsutviklingen – som må gir tilsvarende oppmerksomhet som det teologiske, ekklesiologiske og organisasjonsmessige utviklingsarbeid. Den integrerte spiritualitetsutviklingen kjennetegnes for øvrig av at den har hele menighetens åndelige liv som fokus, og at utviklingen av personers eller individers åndelige liv innordnes og samordnes i denne helhetstenkning.

Både ut fra Paulus' spiritualitetsvisjon i Efeserbrevet 4:11–16, ut fra en gjennomgang av Holmes' spiritualitetstypologi (anvendt og bearbeidet av Ware og Hahn) og ut fra Volf ekklesiologi – identifiserer jeg tre sentrale dimensjoner i eller ved menighetsspiritualiteten: Det som kalles menighetsspiritualitetens bredde-dimensjon, beskrives og karakteriseres ved hjelp av Holmes' spiritualitets-typologi – som Ware og Hahn har videreutviklet som fire ulike spiritualitetstyper. Hvordan en menighet kan arbeide med å oppdage og utvikle spiritualitetstypene, gis det en beskrivelse av ut fra Wares praktiske program for dette. Spiritualitetens dybde- og innholdsdimensjonen samt dens hensikts-dimensjon, beskrives og karakteriseres – ved hjelp av Volfs menighetstenkning – som trinitarisk, deltakende, karismatisk og misjonarisk, diakonal. Denne menighetstenkningen – sterkt påvirket av paulinsk ekklesiologi, den reformatoriske teologi om det allmenne prestedømme samt engelsk «Free Church»-eklesiologi – betinger, ifølge Volf – om den skal kunne leves eller settes ut i livet – utvikling av «deep spirituality». I foregående tekst blir det da også reflektert over hvordan slik spiritualitet kan utvikles også motivert og påvirket ut fra *Imitatio Christi*-motivet – her anvendt på menigheten som helhet.

Litteratur

- Carson, D.A. (1994). *When is spirituality spiritual? Reflections on some problems of definition*. Journal of the Evangelical Society, 37/3 (september 1994).
- Dunn, J. D.G. (1998). *The Theology of Paul the Apostle*. Edinburgh: T&T Clark.

Friedrich, G. / Bromiley, G. W. (1972). *Theological Dictionary of the New Testament* (TDNT), Volume VIII. Grand Rapids, Michigan: WM. B. Eerdmans Publishing Company.

Hahn, C. A. (2001). *Uncovering Your Church's Hidden Spirit*. Herndon: The Alban Institute.

Holmes, U.T. (2002). *A History of Christian Spirituality: An Analytical Introduction*. Harrisburg: Morehouse Publishing.

Jenssen, J. I, L. Råmunddal og A. Barbosa da Silva (red.) (2013). *Perspektiver på menighetsutvikling og endringsledelse*. Studiekompedium form master i ledelse og menighetsutvikling. Ansgar Teologiske Høgskole

Kaufman, T. S. (2011). *A new old spirituality? A qualitative Study of Clergy Spirituality in the Church of Norway*. Sammendrag avhandling for graden PhD ved disputas 4.nov.2011.

<http://www.mf.no/doc//Aktiviteter/Disputaser/2011/Kaufman%20Sammendrag%20avhandling.pdf>. Lesedato: 10.august 2012.

Laugerud, T. (1999) *Kirken i møte med den åndelige lengsel i vår tid: Betenkning til kirkemøtet 1999*, <http://kirken.no/?event=doLink&famID=6923>.

McGrath, A. E. (1999). *Christian Spirituality. An introduction*. Malden, Massachusetts: Blackwell.

Moe, O. (1956): *Paulus' brev til efeserne. Innledet, oversatt og fortolket*, Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard).

Niebuhr, H. R. (1951/2001). *Christ and Culture*. New York: Harper and Row Torchbooks (HarperOne edition, utgitt 2001)

Rasmussen, R. (2004). *Misjonerende menighet. Lokal menighetsutvikling i en global kirke*. Oslo: Verbum Forlag.

Reed, A. H. (2011). *Quest for Spiritual Community: Reclaiming Spiritual Guidance for Contemporary Congregations*. New York: T&T Clark International.

Råmunddal, L. (2011). *Konsept og endring: En studie av hvordan lokale ekklesiologier formes*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag/KIFO Perspektiv/Church Research Perspectives nr. 22.

Schein, E.H. (1985/1998) *Organisasjonskultur og ledelse: Er kulturendring mulig?* Oslo: Libro Forlag.

Schwarz, Chr. A. (2007) *Fargelegg din verden med Naturlig menighetsutvikling: Å erfare alt det Gud har skapt deg til å være*. Evenskjer: K-vekst.

Schwarz, Chr. A. (1999) *Å erfare Gud – en trefoldig kunst: frigjørende kraft fra en trefoldig tro*. Evenskjer: K-vekst.

Schwartz, Chr. A. (2009). *The 3 Colors of Your Spirituality*. ChurchSmart Resources.

Van Gelder, G. (2000). *The Essens of the Church: A Community Created by the Spirit*, Grand Rapid, Mich.: Baker Books.

Volf, M. (1998). *After our likeness: The church as the image of the Trinity*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans.

Volf, M. (2002). Community Formation as an Image of the Triune God: A Congregational Model of Church Order and Life. In: Longenecker, R.N. (ed.). *Community Formation – In the Early Church and in the Church Today*. Peabody, Mass.: Hendrickson Publishers, Inc.

Ware, C. (1995). *Discover Your Spiritual Type: A Guide to Individual and Congregational Growth*. The Alban Institute.